

„Kde domov můj?“

KLÍČOVÉ OTÁZKY

- » Co určuje, kdo jsme a kam patříme?
- » Jak může vnímání vlastní identity ovlivnit konfrontace s novým prostředím?
- » Jak sami sebe identifikovali čeští Židé, když byli za druhé světové války konfrontováni s realitou vyčlenění ze společnosti, transportu a pobytu v ghettu?
- » Jak na sebe vzájemně hleděli Židé z různých zemí, kteří se setkali v ghettech?

ÚVODNÍ TEXT

Na otázku, kdo je Žid, neexistuje jediná univerzální odpověď, jelikož není jediné obecně přijímané kritérium židovství. To si mimo jiné dobře uvědomovali čeští Židé, kteří byli v říjnu 1941 transportováni z protektorátu do ghetta v polské Lodži. Zde byli konfrontováni s prostředím, které je nutilo přemýšlet o vlastní identitě.

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 1

Hanuš Roubíček byl coby Žid v roce 1941 transportován do ghetta v polské Lodži. Tak vzpomíná na setkání s cizím prostředím:

„Člověku tenkrát bylo šestnáct a tři čtvrtě, to je věk, kdy je člověk mimořádně vnímavý a najednou se dostanete do prostředí, které bych nazval exotické, to byl pro nás orient. Protože čeští Židi byli vesměs Židi asimilovaní¹ a dohromady se ničím nelišili od Čechů, případně Němců, pokud byli německy orientovaní. Měli trochu svoji společnost, svoje spolky, to je pochopitelné, ale jinak jsme se ničím nelišili. Už jsem předem říkal, že jsme se postili v pátek², slavili jsme Vánoce atd. a najednou se dostanete do prostředí Židů, které pro nás bylo zcela odlišné.

Rozdíl byl například v řeči, my jsme mluvili česky a německy, tam mluvili jidiš³, případně ta mladší generace mluvila polsky a úplně jiná kultura, ty lidi byli daleko pobožnější než my. Pro ty lidi byla samozřejmost, že jedli košer, že měli milchig

1 Proces, v němž se příslušníci společenské menšiny plně přizpůsobí většině (ve svých kulturních zvyklostech, jazyce, práci apod.).

2 Podle učení katolické církve se v pátek nejí maso.

3 Jazyk Židů, který vychází ze středověké němčiny, užívá však mnoho prvků hebrejštiny a slovanských a dalších jazyků. Nejvíce se jidiš rozvinula v oblasti východní Evropy. Jidiš používá hebrejskou abecedu.

a fleischig⁴, že měli šabes, erev šabes, gefilte fisch⁵ atd. atd. Pro nás to bylo něco úplně nového, my jsme taky nebyli v stavu se s nimi sžít, protože část jich nás nenáviděla, část nás špatně přijala, protože málo platné, ujídali jsme jim z jejich přidělů. Když jsme procházeli těmi ulicemi, často jsme viděli nápisy jenom v hebrejštině, poněvadž byly jidiš, ze začátku pro nás absolutně nesrozumitelná řeč. To bylo pro mě takové negativní dobrodružství, že se člověk s radostí vrátil do třídy, ve které nás bydlelo snad padesát, kde nebylo k dýchání, kde nebylo k hnutí, ale byli jsme doma. To byl kousíček Československa, a když tam přišel harmonikář a začal nám hrát ‚Ta naše písnička česká‘, tak to byly louže slz, ne ‚Kde domov můj‘, to je zajímavé, to nebyla tak naše hymna, naše hymna byla ta Hašlerova ‚Ta naše písnička česká‘. Snad proto, že jsme měli ke ‚Kde domov můj‘ příliš velkou úctu, než abychom ji zpívali tam někde na slamníku.“⁶

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 2

Vzpomínka Alfreda Dubeho, ve které popisuje své pocity, když na shromaždišti v Praze, které se nacházelo na tehdejším Radiotruhu vedle Veletržního paláce, čekal na transport:

„Za těmito dveřmi bylo naše město, město, ve kterém jsem vyrostl, město, ve kterém jsem strávil velkou část svého života, kde za rohem žili moji přátelé, ale teď najednou město, které mi bylo zapovězeno. Velmi pravděpodobně ho dlouhou dobu znovu nespátřím. Znal jsem každý roh a každou ulici, ve kterých se nacházely moje nejmilejší restaurace a kluby. Budu je všechny postrádat. Měl jsem strach.“⁷

METODICKÁ ČÁST

- » Časová dotace: 45 minut, doporučujeme vyučujícím upravit citlivě délku pracovních textů podle schopností jejich žáků, stejně tak volit a měnit učební strategie a metody podle svých pedagogických zkušeností
 - » Způsob práce: čtení s porozuměním, skupinová práce, vytváření schémat
 - » Klíčová slova: identita, Lodž, ghetto
1. Uvedte lekci první a druhou z klíčových otázek: *Co je to podstatné, když přemýšlíme nad tím, kdo jsme a kam patříme? Jak může vnímání vlastní identity ovlivnit konfrontace s novým prostředím? Vyzvěte žáky, aby na otázky stručně odpověděli, zkusili si vzpomenout například na to, zda s tím mají osobní zkušenost, zda byli například při cestování konfrontováni s jiným prostředím, v němž se dozvěděli něco o sobě samých apod.*
 2. Pokračujte uvedením zbylých klíčových otázek a sdělte žákům, že tyto otázky se bezprostředně dotýkají tématu lekce. S pomocí úvodu metodiky a dalších informací o transpotech do lodžského ghettá poskytněte žákům základní úvod o transpotech a ghettu v Lodži.
 3. Rozdělte žáky do skupin po 2–4. Vyzvěte je, aby přečetli vzpomínku Hanuše Rubínky (Pracovní materiál č. 1) a vybrali v textu dvě místa (věty/souvětí), která jim připadají nejdůležitější z hlediska jeho identity. Položte žákům doplňující otázku:

➡ Velké a malé dějiny >
Holocaust a lidské
chování > Čeští Židé
v ghettu v Lodži, s. 365

4 Židovské náboženství určuje přísná pravidla stravování. Pouze to, co je košer, smí pobožný Žid jíst. Například není dovoleno míchat mléčné (milchig) a masité (fleischig) pokrmy.

5 Šabes = šabat, sobota, v židovském náboženství den odpočinku; začíná již v pátek večer (erev šabes) a tradičně se při páteční večeři podává pokrm z ryby gefilte fisch.

6 Archiv Židovského muzea v Praze, Oddělení pro dějiny šoa, rozhovor č. 91.

7 Andrea LÖW: *Juden im Getto Litzmannstadt. Lebensbedingungen, Selbstwahrnehmung, Verhalten*, Göttingen 2006, s. 228.

Která součást identity Hanuše Roubíčka se při pobytu v ghettu projevila nejsilněji? Požádejte několik dvojic, aby se o své výběry podělili s ostatními.

4. V následujícím kroku vyzvěte žáky, aby navrhli tři pojmy, které podle ukázky vystihují vztah polských a českých Židů. Tyto tři pojmy ať následně seřadí od toho nejzásadnějšího a svůj výběr a pořadí okomentují.
5. Zprostředkujte žákům krátký text ze vzpomínky Alfreda Dubeho, který byl na podzim 1941 rovněž deportován do Lodže (Pracovní materiál č. 2). Zeptejte se žáků, co se z krátkého úryvku o Alfredu Dubeovi dozvídáme? Měnila se v tuto chvíli nějak jeho identita? Jakou roli ve vnímání naší identity hraje místo, kde jsme doma či kde se nacházíme?
6. Při závěrečné reflexi položte žákům opět první dvě klíčové otázky a zeptejte se jich, jak by na otázky odpověděli nyní. Reflexi si může také každý žák provést písemně pro sebe.